

**T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI
ANITLAR VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ**

**XIV.
KAZI SONUÇLARI
TOPLANTISI
I**

ANKARA -25-29 MAYIS 1992

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Berna ALPAGUT Paşalar Kazısı (Bursa)-1991	1
Işın YALÇINKAYA 1991 Karain Kazıları	23
Işın YALÇINKAYA 1991 Öktüzini Kazıları	43
Erksin GÜLEÇ 1991 Yılı Çandır Kazısı	59
Mehmet ÖZDOĞAN, Aslı ÖZDOĞAN, Isabella CANEVA Michael K. DAVIS, Alpaslan KOYUNLU 1991 Yılı Çayönü Kazıları	81
Isabella CANEVA Salvage Excavations At Yayvantepe-Til Huzur	107
Michael ROSENBERG The Hallan Çemi Excavation 1991	117
Ufuk ESİN 1991 Aşıklı Höyük (Aksaray İli Kızılkaya Köyü) Kurtarma Kazısı	131
Refik DURU Höyücek Kazıları - 1991	147
Guillermo ALGAZE, Adnan MISIR Şanlıurfa Museum/University of California Excavations and Surveys At Titriş Höyük 1991	155

Veli SEVİN 1991 Yılı Diyarbakır Üçtepe Höyüğü Kazıları	175
Antonio SAGONA Büyüktepe Höyük 1991	193
Önder BİLGİ İkiztepe Kazılarının 1991 Dönemi Sonuçları ve Restorasyon Çalışmaları	199
Marcella FRANGIPANE The Results of the 1991 Campaign At Arslantepe-Malatya	213
Ashhan YENER Göltepe Kazısı 1991 Sezonu	231
Hüseyin SEVER Zank Höyük Kurtarma Kazısı - 1991.....	247
Oliver PELON, Aksel TİBET Porsuk'ta Dört Kazı Mevsimi (1986-1989) Genel Değerlendirme	259
Metin AKYURT, Bahattin DEVAM, Hayat ERKANAL, Tuba ÖKSE 1991 Girnavaz Kazıları	267
Aliye ÖZTAN 1991 Yılı Acemhöyük Kazıları	281
Sedat ALP Konya-Karahöyük 1991 Kazısı	301
Sachihiro OMURA 1991 Yılı Kaman-Kalehöyük Kazıları	307
Peter J. NEVE 1991 Boğazköy-Ḫattuša Kazı ve Onarım Çalışmaları	327
Cemal PULAK Ulu Burun (Kaş) Batığı Kazısı: 1991 Kampanyası	347
Jürgen SEEHER Demircihöyük Nekropol Kazısı: 1991 Yılı Sonuçları	365

Manfred KORFMANN	
1991 Yılı Troia Çalışmaları	381
M. Taner TARHAN, Veli SEVİN	
Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları, 1991	407
Altan ÇİLİNGİROĞLU	
Van Ayanis (Ağartı) Kalesi Kazıları, 1990-1991	431
Oktay BELLİ	
1991 Yılı Anzaf Urartu Kaleleri Kazısı	441
Altan ÇİLİNGİROĞLU	
Van-Dilkaya Höyüğü Kazıları Kapanış	469
Machteld J. MELLINK	
Elmalı-Karataş Report on 1991 Activities	493
Armağan ERKANAL	
1991 Panaztepe Kazısı Sonuçları	495
G. Kenneth SAMS	
Gordion Archaeological Activities, 1991	503
Coşkun ÖZGÜNEL	
1991 Yılı Gülpınar (Apollo-Smintheus Tapınağı) Kazı ve Onarım Çalışmaları	509
Wolfgang RADT	
Pergamon 1991	515

1991 YILI GÜLPINAR (APOLLO-SMINTHEUS TAPINAĞI) KAZI VE ONARIM ÇALIŞMALARI

*Coşkun ÖZGÜNEL**

Kültür Bakanlığı adına 1980 yılından bu yana sürdürdüğümüz Çanakkale ili Ayvacık ilçesine bağlı Gülpınar köyündeki Apollon-Smintheus tapınağı kazı ve onarım çalışmalarına 1991 yılı yaz aylarında 15 Temmuz-10 Eylül tarihleri arasında devam edilmiş, çalışmalarda başkanlığımızı Çanakkale Müzesi arkeologlarından Erhan Öztepe temsil etmiştir. 1991 yılı çalışmalarına yaptığınız madde ve manevi yardımlardan ötürü şükranlarımızı bu satırlarda sunmak bizim için büyük bir kıvanç olacaktır.

1991 yılı Gülpınar Apollo-Smintheus kazıları başkanlığımızda aşağıda adları belirtilen ekip ile gerçekleştirilmiştir:

Yük. Mimar Restoratör Fuat Gökçe ODTÜ Mim. Fak. Res. Ana Bilim Dalı Öğr. Üyesi.

Dr. Gül Özturanlı Seramik/Restoratör, Mim. Sinan Üni. Güzel Sanatlar Fak. Seramik Ana Sanat Dalı Öğretim Üyesi / İstanbul

Mim. Zeynep Aktüre, ODTÜ. Mim. Fak. Res. Ana Bilim Dalı M.A. öğrencisi.

Arkeolog Nalan Gürsoy, Eda Akyürek, A.Ü. DTCF. K. Ark. M.A. öğrencileri.

Dr. Özgül Akan, Tıp doktoru/Danıştay Baş Hekimi, Ankara

Yurdakul Biçer, hesap işleri sorumlusu/Bilkent Üniversitesi, Ankara

A.Ü. DTC Fak. K. Arkeoloji Ana Bilim Dalından öğrenci olarak: Tayyar Gürdal, Burak Tüzün, Sultan Yıldırım, Ayşegül Biçkes katılmışlardır.

* Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı Başkanı, ANKARA.

Hacettepe Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fak. Seramik Ana Bilim Dalı öğrencisi Hilal Sever.

ODTÜ. Mim. Fak. öğrencileri: Ataner Koçak, Hakan Anay, Mehlika İnanıcı ile Mühendislik Fak. Makina bölümünden de Yiğit Özgünel üye olarak kazılara katılmışlar ve başarılı çalışmalarda bulunmuşlardır.

1991 yılı Gülpınar kazılarını iki bölümde toplamak olanaklıdır:

- I. Kazı çalışmaları,
- II. Onarım çalışmaları.

I. Kazı Çalışmaları

I.a. Nekropol Kazısı

1989 ve 1990 yıllarında tapınağın yaklaşık 600-700 m güneybatısında yer alan ve köylülerce Pazardere mevki olarak adlandırılan zeytinlik-tepe üzerinde sürdürülen nekropol kazılarına bu yıl da devam edilmiş ve geçen yıllarda olduğu gibi parlak ve bol mezar ve buluntulu sonuçlara ulaşılamamıştır. 1991 yılı nekropol açmaları geçen yıllarda araştırılmamış batı yönünden yoğunlaştırılmıştır. Söz konusu alanda toplam dört sondaj açılmıştır. Sondajlarda alan yüzey ölçümü 5x5 m olarak saptanmış, ayrıca sondaj açmaları kendi içlerinde 1x1 m lik gridlere bölünmüştür.

1. nolu sondaj: Çalışmalar sırasında yaklaşık 35 cm derinlikte kuzey-doğu yönünde tahrip olmuş kireç taşından yapılmış bir lahit kapağına rastlanılmıştır. Kıрма çatı biçimindeki lâhit kapağının hemen yakınında ise zeytinlik sürülmesi sırasında tahrip olmuş ve dağılmış bir gömüye ait iskelet-kemik parçalarına rastlanıldı. Bu dağılmış iskelet parçalarının çevresinde sürdürülen kazılar sırasında yaklaşık 50 cm derinlikte yine büyük bir olasılıkla sürme sırasında dağılmış bir basit mezarın kalıntıları gün ışığına çıkarılmıştır. Mezar hediyesi olarak bu gömüden onarılmayacak durumda olan cam şişe parçaları toplandı. Ağız profillerinden bunların 5 adet göz yaşı şişeleri olduğu anlaşılmıştır. Bu parçalar etüdlük nitelikte olmadıkları halde kazı deposunda saklanmaktadır. Çalışmalar 1 m derinliğe kadar sürdürülmesine karşın hiçbir gömü ve buluntuya rastlanılmadığı ve ana kayaya rastlanıldığı için durdurulmuş ve alan zeytinlik sahibine verilen garanti üzerine kapatılmıştır. 1 nolu sondaj, 1 nolu mezarda iyi korunmuş durumdaki 4 adet cam gözyaşı şişeleri envanterlenerek Çanakkale Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir.

2. nolu sondaj: İlk sondajın yanında ve batısında yine 5x5 m ölçülerinde açıldı. "O" kotundan -35 cm arasında açma toprağının daha sonra

doldurulduğu ele geçen karışık buluntulardan anlaşıldı. Bu buluntular içinde döküntü Roma-Bizans seramik parçaları ile bir küçük İon başlığı volüt parçası gün ışığına çıkarılmıştır. Yaklaşık -75 cm derinlikte ise olasılıkla bir mezar steline ait mermer köşe parçası ele geçirilmiştir. -95 cm kotunda ise kümeleşmiş taş yığınlarına rastlanılmıştır. Bunlar daha önceki yıllarda ele geçen niteliksiz mezar örnekleri olarak düşünülmüş ancak yapılan temizlik ve kazı sonunda daha önce tahrip edilmiş ve yığın halinde toplanmış mezar çöplüğü oldukları saptanmıştır.

3. ve 4. nolu sondaj: 1 ve 2 nolu sondajların kuzeybatısında yine 5x5 boyutlarında açılmışlardır. -50cm kotunda ana toprağa rastlanılmış ve çalışmalara bu sondaj açmalarında da son verilerek zeytinlik alan kapatılarak eski konumuna getirilmiştir.

1989 yılından bu yana devam eden nekropol çalışmalarının sınırlarını belirlemek amacı ile Pazardere mevkiindeki çalışmalara son verilerek yöreye 50-60 m uzaklıkta yer alan ve zeytinlik olarak tarıma açık olan "Karşılartep" olarak adlandırılan alana kazı ve sondaj çalışmaları kaydırılmıştır. Karşılartep üzerinde de 5x5 m boyutunda üç ayrı sondaj açması açılarak çalışmalar sürdürülmüştür. Böylece nekropol alanındaki sondaj sayısı onu bulmuştur.

5. nolu sondaj: Sondajın doğu kenarına yakın bir kesimde yaklaşık 20-30 cm derinlikte bir mezarın kenar hattını belirleyen bir taş örgüye rastlanıldı. Bu örgü yine daha önceki yıllarda görüldüğü gibi spolyen bir birikimi içermekteydi. Olasılıkla İ.S. 1. veya 2. yüzyılda yapılmış çevresi taşlarla belirlenmiş ve üstü kireç taşından oluşan düzgün kapaklarla örtülü idi. Ancak mezar içinde yapılan temizlik çalışmaları, bu 1. nolu mezarın daha önce açılıp soyulduğunu ortaya koymuştur. Mezar içinde yalnız, çok dağılmış bir iskelet kafatasına rastlanılmıştır. Sondaj-50-60 cm kotunda rastlanılan doğal kaya zeminle son bulmuş ve daha sonra kapatılmıştır.

6. nolu sondaj: 5 nolu sondajın güneybatısında tekrar 5x5 m boyutlarında açılan açmada-40-50 cm derinlikte ana kayaya rastlanmış boş olan bu sondaj da kapatılmıştır.

7. nolu sondaj: 6. nolu sondajın güneyinde açılan nekropol açması da yapılan çalışmalarla -30-40 cm kotuna inilmiş ve ana kayaya rastlanılınca bu sondaj açmasının da boş olduğu görülmüş ve kapatılmıştır.

8. nolu sondaj: 5. nolu açmanın doğusunda aynı ölçülerde açılan bu açmada da -70 cm derinlikte yine ana kayaya rastlanılmıştır. Bu alan da daha sonra kapatılmıştır.

9. nolu sondaj: Karşılar-tepe sondajları içerisinde en güney kenarda açılan bu sondaj da, -50 cm kotunda rastlanan ana kaya ile son bulunmuştur.

10. nolu sondaj: Aynı alanda en kuzeyde açılan bu son sondaj açması ile 1989 yılından bu yana sürdürülen nekropol çalışmalarına son verilmiştir. Bu alanda ise -40 cm kotunda yine ana kayaya rastlanılmıştır. 1991 yılı çalışmaları içinde plânlanan nekropol çalışmaları tamamlanmış, 1992 yılı içinde tekrar söz konusu sınır belirleme çalışmalarına devam edilecektir.

Nekropol çalışmaları bize şu bilgileri vermiştir:

1989-90 yıllarında kazılan alanların dışında, çevre olarak belirlenen alanlar zaman içinde yapılan tarımsal amaçlı çalışmalar sırasında çok tahrip edilmiştir. Bu tahribat sonrası mezarlar bozulmuş, içlerine konan armağanlar büyük olasılıkla köylüler tarafından çeşitli yollardan eski eser taplayıcılarına satılmışlardır.

Pazardere mevki 1 nolu sondaj tek bir mezar (1.nolu) ve dört adet buluntusu ile çevrenin nekropol alanına dahil edilebileceğini ortaya koymaktadır.

1. b Tapınak Alanı Kazı Çalışmaları

Bilal Yıldırım yağ mengersi yıkım ve kazı çalışmaları: Geçen yıllarda "Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü" tarafından kamulaştırılan yağ mengersi, bu yılki çalışma programları içinde yer almaktaydı. Tapınağın güneydoğu giriş köşesinde yer alan bu yapı, merkezde ana çekirdeği oluşturan yapı ve üç çevresini saran ek yapılardan oluşmaktadır.

İleriki yıllarda söz konusu yapının bir depo-müze olarak kullanılması düşünülmektedir. Bu nedenle önce tüm yapının bir rölevesi hazırlanmış ve daha sonra da ana çekirdeğin oluşturduğu tek yapı baz alınarak yeni bir uygulama ve restorasyon projesi hazırlanmıştır. Söz konusu proje gerçekleştiği takdirde, tapınak temelleri üzerinde depo olarak kullanılan yapı yıkılacak ve tapınağın kuzeybatı uzun ve dar kenarları ortaya konmuş olacaktır.

Bilal Yıldırım yağhanesinin ortasında yer alan ana eski yapı (1927) bırakılarak çevresindeki diğer yapılar yıkılmıştır. Bu çalışma ile ek yapıların duvarlarında kullanılan tapınağa ait mermer parçalar toplanmıştır. Ek yapıların duvarları yıkılırken, duvarlarda kullanılan mermer ve andesit mimari eleman ve kırık parçalar toplanarak sayısal bir gözlem yapıldı.

Söz konusu ek yapılar yapılırken tapınağa verilen zarar 1964 yılında Ali Şengören'in yaptığı tahribattan az olduğu gözlemlendi.

Ele geçen mimari parça ve kalıntıları şöyle sıralamak olanaklıdır: 1. Bir sima bloğu parçası; 2. Bir kaset bloğu parçası; 3. Bir sütun tamburu parçası; 4. Mermer palmetli parça; ile birçok mimari ornametli parçalar ile tapınak cella duvarlarına ait olabilecek mimari mermer blok parçaları ile yine Bizans Çağı'nda kullanılmış fonksiyon değiştirmiş mimari bloklar. Ayrıca kuzey yönündeki alanın yıkımından sonra 50-60'lı yıllarda kullanılan ve sonra terk edilen iki küçük bir büyük değirmen taşları da duvar örgüsü olarak gün ışığına çıkarıldılar. Bu gün bu taşlar in situ olarak yerlerinde korunmaktadırlar. Yıkım sonrası yapının arka bahçe alanında güneyde kazanılan alanın kazılması gerçekleştirilmiş ve yan yana ölçüleri 3.50 x 6.50 m olan açmalarda çalışmalar sürdürüldü. Yağ mengersinin güney bahçe duvarına yakın açılan 1. açmada tapınak taban toprağı seviyesine kadar 0-2.20 m kotunda çalışmalara son verildi, aynı zamanda bu seviyede taban suyuna da rastlanıldı.

İlk açmanın yanında açılan ikinci sondaj da -80 cm lik seviye içinde yine Bizans Çağı'na koyabileceğimiz çanak çömlek bol miktarda gün ışığına çıkarılmıştır. Sondajın -80-96 cm seviyesinde ise çok ilgi çekici sonuçlar verebilecek iki buluntunun gelmesi bizleri heyecanlandırmıştır. Bunlar büyük bir olasılıkla İ.Ö. V. yüzyıla ait olabilecek terra-cotta antefiks parçası ile çatı kiremidi parçalarıdır. Söz konusu buluntular yörede erken döneme ait bir kamu yapısının varolabileceğini, Skopas'ın Smintheion'da çalışmış olabileceğini akla getirmektedir.

-110-215 cm arasında yine Bizans ve Roma seramik parçalarına bol miktarda rastlanıldı, su tabanı ile birlikte kazılara son verilerek, alan daha önceki yıllarda kazılar sırasında toplanan yonga-hurda mermer döküntülerle dolduruldu.

1991 yılı arkeolojik kazı çalışmalarına son verildi. 1992 yılı çalışmaları içinde: yağ mengersi çevresi ve ana yapı iç tabanı kazılarına devam edilecektir.

II. Apollo Smintheus Tapınağı Onarım Çalışmaları

1989 yılında başlanan tapınak onarım çalışmalarına bu yıl da devam edilmiş, ancak çalışmalar başlangıçta çözülemeyen birtakım parasal problemlerden ötürü geç başlamıştır. Bu yıl da çalışmalar büyük ölçüde Otomarsan (Mercedes-Türk) A.Ş.'nin ve Çanakkale Valiliği-Özel İdare'nin (Kültür Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü) katkıları ile gerçekleşmiştir.

1990 yılında başlanan andesit bağlama çalışmalarına devamla onarım işlerine başlanılmıştır. Bu çalışmaların yanında ise 1989 yılında başlanan tuf temel taşları koruma işlemlerine devam edilmiştir.

Güneybatı köşede gerçekleştirilmek istenen anastylose çalışmalarının ikinci bölümü olarak plânlanan *Krepis* andesit temel oluşumu bu yılki çalışma programı içinde büyük ölçüde tamamlanmış, merdiven sıraları 10. basamağa dek bağlanmış, aşağı yukarı 90'a yakın yapay andesit krepis bu çalışmalarda kullanılmıştır. 11. üst andesit basamak sırası 1992 yılında bağlanacaktır.

Konservasyon çalışmaları, tapınağın iki dar cephelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalarda amaç, doğa ve insanların özellikle tuf temel taşları üzerinde yaptıkları tahribatın önlenmesini öngörmüştür.

Çalışmalarda kullanılan yöntem, Yük. Mim. Res. Fuat Gökçe tarafından saptanmış, gözetiminde uygulanmıştır. Kullanılan koruyucu madde hiçbir biçimde yapay ve kimyasal maddeler taşımamaktadır. Hava ve kum tabancası ile püskürtülen eriyik, tuf tozu, bekletilmiş kireç ve oksit boyadan oluşmaktadır. Yapılan koruma işlemi sonunda, korunan alanın en az üç yıl söz konusu koşullardan etkilenmemesi sağlanmıştır.

1992 yılında söz konusu anastylose çalışmalarına devam edilecek, mermer basamaklar yerlerine konacak ve stylobat üzerine ise ilk kaide elemanı konacaktır.